

Наталя Маторіна,
кандидат філологічних наук, доцент,
докторант кафедри полоністики і перекладу
факультету філології та журналістики,
Волинський національний університет імені Лесі Українки
<https://orcid.org/0000-0001-6012-5663>
Scopus-Author ID: 57290990800
м. Луцьк, Україна

**Особливості відтворення термінологічної лексики
в українськомовних перекладах оповідання Бруно Шульца
«Цинамонові крамниці»**

**Peculiarities of reproduction of terminological vocabulary
in Ukrainian translations of Bruno Schulz's short story
“Cinnamon Shops”**

***Анотація.** У статті проаналізовано термінологічну лексику в прозі Бруно Шульца. Джерельною базою розвідки є оповідання «Цинамонові крамниці», яке перекладали українською 6 разів: І. Гнатюк, А. Шкраб'юк, Т. Возняк, Ю. Андрухович, Т. Думан і Л. Скоп (у співавторстві) та Л. Герасимчук. До аналізу залучено лише такі спеціальні слова, які й дотепер зараховують до конфігурації терміносистеми і які відповідають основним термінологічним ознакам, завдяки чому читач сприймає їх особливість, тому вони зазвичай потребують з'ясування семантики. Насиченість термінологічною лексикою як міжгалузевою, так і вузькоспеціальною є своєрідною особливістю шульцівської прози; при цьому своєрідний шульцівський ідеоостиль вирізняється незалежно від ступеня термінологічності того чи того фахового слова і від прямого чи переносного його значення завдяки неповторному шульцівському метафоричному контексту, використанню «термінологічних оксюморонів», різних стилістичних фігур із поєднанням узвисясної номінативної функції фахових слів з інноваційною для таких лінгвістичних одиниць художньо-естетичною, емоційно-експресивною, символічною чи навіть «декоративною» функціями; надання спеціальним словам нових значень тощо. Порівняння польського оригіналу «Цинамонових крамниць» з українськомовними перекладами дає змогу зробити такі висновки: а) у термінологічній царині перекладений твір є тотожним оригінальній версії (співпадають майже 80% термінологічних номінацій); б) порушують шульцівську термінологію перекладачі стосовно 20% фахових слів через пропуск спеціальних слів чи добір з можливої кореляційної пари термін ↔ загальноживане слово саме нефахової лексики тощо. Загалом використання Бруно Шульцом термінологічних слів сприяє посиленню виразності й*

емоційності шульцівського літературного дискурсу, а також уможливило створення яскравих, нових, свіжих, оригінальних шульцівських образів.

Ключові слова: термінознавство, перекладознавство, польська література, Бруно Шульц.

Summary. *The article analyzes the terminological vocabulary in the prose by Bruno Schulz. The source base of the study is the short story “Cinnamon Shops”, which has been translated into Ukrainian 6 times: I. Hnatiuk, A. Shkrahbiuk, T. Vozniak, Yu. Andrukhovych, T. Duman and L. Skop (co-authors), and L. Herasymchuk. In the analysis, only such special words are involved, which have not gone beyond terminological systems yet and correspond to all the main terminological properties, due to which the reader feels their peculiarity, usually needs certain explanations about their meanings, etc. The abundance of terminological vocabulary, both interdisciplinary and highly specialized, is a peculiar feature of Schulz’s prose; at the same time, regardless of the degree of terminology of this or that special word and its direct or figurative use, it is observed Schulz’s peculiar ideostyle due to Schulz’s unique metaphorical context, the use of “terminological oxymorons”, various stylistic figures with a combination of the usual nominative function of special words with an innovative one for such linguistic units with artistic-aesthetic, emotional-expressive, symbolic or even “decorative” functions; giving special words new meanings, etc. Comparing the Polish original of «Cinnamon Shops» with the Ukrainian translations enables the following conclusions: a) in terms of terminology, the translated work is identical to the original version (about 80% of the terminological material coincides); b) the translators violate Schulz’s terminology in relation to 20% of special words due to the omission of special words or the choice of a term ↔ a commonly used word of a non-special lexeme from a possible correlation pair, etc. In general, Bruno Schulz’s use of terminological words helps to strengthen the expressiveness and emotionality of Schulz’s literary discourse and also helps to create Schulz’s bright, new, fresh, original images.*

Key words: terminology, translation studies, Polish literature, Bruno Schulz.

Вступ. Бруно Шульц – відомий у всьому світі польський письменник і художник першої половини ХХ ст. Через об’єктивні обставини з літературної спадщини митця збереглися лише дві збірки оповідань «Цинамонові крамниці» і «Санаторій під Клепсидрою», т. зв. «розпорошені» новели [20], нещодавно віднайдене українською дослідницею Лесею Хомич оповідання «Ундуля» [14] (разом 33 новели); із шульцівської епістолографії, яка часто ставала зав’язкою майбутніх оповідань, – листи до Бруно Шульца чи Бруно Шульца до друзів, колег, партнерів, освітянських установ, зібрані Єжи Фіцовським й опубліковані у «Книзі листів» у перекладі А. Павлишина [15], а також шульцівські рецензії на літературні твори, опубліковані в пресі, зібрані й опрацьовані М. Кітовською-Лисяк, перекладені В. Меньок і вміщені у збірці «Літературно-критичні нариси» [17]. Це власне й уся літературно-письменницька спадщина дрогобицького

мрійника. Більша частина літературної та епістолярної спадщини Бруно Шульца, на жаль, перетворилася на попіл у роки Другої світової війни.

Незважаючи на такі скрутні обставини Бруно Шульц здобув світове визнання, хоча й через багато років по трагічній загибелі від пострілу гестапівця в 1942 р., про що слушно зауважує один із видатних сучасних українських шульцознавців Андрій Павлишин: «... Бруно встиг залишити нам лише дві збірки оповідань і жменю листів. Якби був опублікований його пропалий роман, загибла у вогні третя збірка прози, наступні тексти, то він би утвердився, як живий класик» [цит. за: 9].

На сьогодні світова шульціана в частині опублікованих праць про письменника містить тисячі напрацювань, як-от: видання бібліографічного спрямування, наукові розвідки й науково-популярні публікації, рецензії, монографії, ґрунтовні дисертації, збірники матеріалів шульцознавчих академічних конференцій [1–7; 13; 21] тощо. Дослідницький шульцівський дискурс суттєво перевищує шульцівський дискурс літературний, епістолярний і літературно-критичний, зокрема лише у Гданську щороку видають майже 10 різних книг, присвячених Бруно Шульцові (а ще ж є й інші видавництва); навесні 2021 р. у Кракові опубліковано шістсотсторінкову біографію Бруно Шульца тощо. Наразі, як слушно зауважує знана шульцологиня, співзасновниця й директорка «Полоністичного науково-інформаційного центру імені Ігоря Менька» Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка Віра Меньок: «Можу сказати напевне – немає загрози, що теми довкола нього [Бруно Шульца–*Н.М.*] вичерпаються» [цит. за: 12, с. 105], а А. Павлишин додає: «... у вивченні, популяризації та мистецькій інтерпретації геніального Бруно місця вистачить усім» [цит. за: 9].

Такі висновки співвіднесені й з проблемою, окресленою у пропонованій науковій розвідці: по-перше, термінологічну лексику в сучасному українському (і не лише) літературознавстві все активніше досліджують як складник художніх – прозових і поетичних – творів; цю проблему студіюють Г. Абакумова, Н. Бойко, Г. Городиловська, В. Карпова, Т. Катиш, А. Коваль, Т. Молодід, Є. Панаєва, О. Пономарів, Г. Рогачова, Я. Стецько, В. Ярмач та ін.; по-друге, в оповіданнях Бруно Шульца спеціальні слова трапляються досить часто; по-третє, ґрунтовних досліджень шульцівського термінологічного дискурсу, зокрема крізь призму українськомовних перекладів його прозових творів, наскільки нам відомо, немає; в окремих шульцознавчих розвідках трапляються побіжні зауваження щодо використання Бруно Шульцом фахових слів [10]. Отже, дослідження

спеціальних слів як компонентів шульцівського (перекладацького) ідеостилу вважаємо **актуальним**.

Метою наукової розвідки є онтологізація матеріалів термінологічного спрямування в шульцівському науково-дослідницькому просторі з актуалізацією на особливостях українськомовних перекладів фахової лексики прозових творів Бруно Шульца. Досягнення мети передбачає розв'язання таких **завдань**: 1) укласти перекладацький термінологічний словник шульцівських спеціальних слів та їх українськомовних відповідників на матеріалі оповідання «Цинамонові крамниці»; 2) схарактеризувати шульцівські термінопоняття, систематизувавши їх за різними критеріями: за структурою; приналежністю до певної ЛСГ; особливостями тлумачення шульцівських термінопонять різними перекладачами тощо; 3) дослідити особливість, роль і місце спеціальної шульцівської лексики в аспекті характеристики ідеостилу письменника.

Методологія та методи дослідження. Мета й завдання статті зумовили застосування таких **методів**: описового; порівняльного; лексикографічного аналізу; аналізу та індуктивного узагальнення отриманих фактів; елементів кількісного аналізу; рецептивного аналізу, заснованого на суб'єктивних враженнях від сприйняття українськомовних шульцівських перекладів тощо.

Джерельна база наукової розвідки – оповідання «Цинамонові крамниці» з однойменної збірки. Новела має 6 перекладів, зокрема 5 одноосібних й 1 – у співавторстві (кількісно-статистичні дані взято з дослідження Н. М. Маторіної [11, с. 48]). Оповідання перекладали 7 перекладачів: І. Гнатюк [19]; А. Шкраб'юк (переклад у статті не аналізуємо); Т. Возняк [8]; Ю. Андрухович [20]; Т. Думан і Л. Скоп (назва новели в перекладі Т. Думан і Л. Скопа – «Склепи цинамонові») [18]; Л. Герасимчук (у перекладі Л. Герасимчука – «Корицеві крамниці») [16].

Виклад основного матеріалу дослідження. Залежно від рівня спеціалізації серед фахових слів науковці виокремлюють лексеми загальнонаукові, міжгалузеві й вузькоспеціальні. Окремі терміни, здебільшого загальнонаукові, носії мови сприймають як загальноживані чи загальновідомі, зокрема це такі слова: пол. *labirynt* – укр. *лабіринт*, *sfera* – *сфера*, *monolog* – *монолог*, *teatr* – *театр*, *atmosfera* – *атмосфера*, *iluminacja* – *ілюмінація*, *firmanent* – *небосхил*, *kombinacja* – *комбінація*, *wnętrze* – *інтер'єр*, *konfiguracja* – *конфігурація*, *taras* – *тераса*, *loggia* – *лоджія* тощо. Перекладачі до таких слів добирають тотожні лексеми (за рідкими винятками; здебільшого це стосується українськомовного перекладу Л. Герасимчука: *сфера* – *світ*, *царина*; *небосхил* – *зорезвід*; *інтер'єр* – *приміщення*; *конфігурація* – *розташування* тощо).

Загальнонаукові терміни не створюють дискомфорт у художньому тексті, не ускладнюють читання й сприймання, не потребують додаткових дефініцій, роз'яснень чи коментарів автора чи перекладача тощо. Такі терміни у статті не аналізуємо, хоч і трапляються вони у прозових творах Бруно Шульца досить часто. Уживаючи загальноновживані терміни у прямому значенні, автор реально відтворює для читача конкретну інформацію про ті чи ті дії та наукові явища.

Доречно проілюструвати це на окремих прикладах: «*Kolorowa mapa niebios wyogromniała w kopułę niezmierną, na której spiętrzyły się fantastyczne lądy, oceany i morza, porysowane liniami wirów i prądów gwiazdnych, świetlistymi liniami geografii niebieskiej*» [18, с. 56]; відповідно в перекладі Ю. Андруховича: «*Кольорова небесна мапа збільшилася до розмірів неосяжного склепіння, на якому згромадилися фантастичні материки, океани й моря, покреслені лініями завихрень і зоряних течій, сяйливими лініями небесної географії*» [20, с. 75–76]. Отже, Бруно Шульцу вдається віртуозно створювати неперевершений метафоричний контекст навіть завдяки використанню загальноновживаних спеціальних слів у прямому значенні, і цій шульцівській властивості здебільшого не можуть «перешкодити» навіть перекладацькі версії його творів.

Для порівняння наведемо речення, насичені як міжгалузевими, так і вузькоспеціальними термінами: «*Transformacje nieba, metamorfozy jego wielokrotnych sklepień w coraz kunsztowniejsze konfiguracje nie miały końca. Jak srebrne astrolabium otwierało niebo w tę noc czarodziejską mechanizm wnętrza i ukazywało w nieskończonych ewolucjach złocistą matematykę swych kół i trybów*» [18, с. 63]; у перекладі Ю. Андруховича: «*Трансформації неба, метаморфози його множинних склепінь у все коштовніші поєднання тривали без кінця. Наче срібна астролябія, небо тієї чарівної ночі відкрило свої внутрішні механізми і в безконечних еволюційних змінах демонструвало золотосяйну математику своїх колобігів і законів*» [20, с. 77].

До аналізу залучаємо лише такі спеціальні слова із шульцівської прози, які й на сьогодні зараховують до конфігурації терміносистеми і які відповідають основним термінологічним ознакам, а саме: однозначність, точність, стилістична нейтральність, системність, відсутність синонімів чи омонімів, стислість у плані вираження тощо (усвідомлюємо, що такий підхід є дещо суб'єктивним); уживання у прямому, здебільшого вузькоспеціалізованому чи переносному значенні, завдяки чому читач сприймає «особливість» таких слів, зазвичай потребує певних пояснень щодо їх змісту тощо.

Дослідження щодо термінологічної лексики у творах Бруно Шульца можуть більш / менш відрізнятися залежно від того чи того українськомовного перекладу шульцівського оригінального тексту.

Узагальнити проаналізований термінологічний шульцівський дискурс за авторством різних перекладачів дає змогу матеріал, проілюстрований у таблиці 1.

В оповіданні «Динамонові крамниці» Бруно Шульц використовує такі фахові слова: *пензель, риштовання сцени, метафізичний, конфігурація, анатомічний препарат, езотерична усмішка, фоліант, гравюра, друковане видання, літографія, іхневмон, ноктюрн, фосфоресценція, резонанс, аркада, анфілада, арабеск, фриз, ліпнина, трансформація, метаморфоза, астролія, шестірня* тощо.

Презентуємо перекладацькі варіанти окремих шульцівських термінів:

... *dlugimi pędzłami* (оригінальний шульцівський текст, цит. за [18]; далі БШ) / *довгими пензлями* (переклад І. Гнатюка; далі ПГ) / *смичками* (переклад Т. Возняка; далі ТВ) / *довгими пучками* (переклад Ю. Андруховича; далі ЮА) / *довгими пензлями* (переклад Т. Думан і Л. Скопа; далі ТД/ЛС) / *довгими виростами* (переклад Л. Герасимчука; далі ЛГ); лінгвістичний коментар (далі ЛК) → пол. *pędzel* – укр. *пензель, пензлик* – «прикріплений до ручки пучок щетини, волосу або шерсті, що використовується для нанесення фарби, клею і т. ін. на якусь поверхню» [Словник української мови в 11 томах. Київ: Наукова думка, 1970 – 1980]; скорочено СУМ-11, т. 6, с. 116;

... *na dudniących rusztowaniach sceny* (БШ) / *на гуркітливому риштованні сцени* (ПГ) / *на гулкому риштованні сцени* (ТВ) / *на лунких риштованнях сцени* (ЮА) / *під гудіння риштування сцени* (ТД/ЛС) / *на гучних риштованнях сцени* (ЛГ); ЛК → пол. *rusztowaniach* – укр. *риштовання, риштування* – «1. буд. тимчасове дерев'яне або трубчасте обладнання, що встановлюється біля стін споруди під час її відбудови, ремонту, реставрації і т. ін.»; СУМ-11, т. 8, с. 547;

... *w chwilach metafizycznych* (БШ) / *в метафізичні хвилини* (ПГ) / *в метафізичні хвилі* (ТВ) / *в метафізичну хвилину* (ЮА) / *у метафізичних хвилях* (ТД/ЛС) / *метафізично* (ЛГ); ЛК → пол. *metafizyczny* – укр. *метафізичний*: «1. Оснований на метафізиці (у 1 знач.)»; СУМ-11, т. 4, с. 687; *метафізика*: «1. Протилежний діалектиці спосіб мислення й метод пізнання, який розглядає предмети і явища поза їх внутрішнім зв'язком, відірвано одне від одного, в застиглому, незмінному вигляді.»; там само;

... *anatomicznych preparatach* (БШ) / *анатомічних препаратах* (ПГ) / *до анатомічних препаратів* (ТВ) / *анатомічних препаратах* (ЮА) / *в анатомічних складових* (ТД/ЛС) / *в анатомічних препаратаціях* (ЛГ); ЛК → пол. *anatomiczny preparat* – укр. *анатомічний препарат*: 1. Стос. до анатомії; СУМ-11, т. 1, с. 43; *анатомія*: Наука про будову, функції і розвиток живого організму; там само) +

препарат: «1. Частина рослинного або тваринного організму, призначена і підготовлена для дослідження. ... 2. спец. Речовина, приготвлена для хімічного аналізу. ... 3. спец. Хімічний або фармацевтичний продукт лабораторного чи фабричного виготовлення»; СУМ-11, т. 7, с. 538; *препарування* (не *препарація!*): обробляння, переробляння чого-небудь певним чином, надавання якомусь матеріалу, зразку певної форми, відповідного вигляду, необхідного, наприклад, для його дослідження; СУМ-11, т. 7, с. 539);

... *pelen ezoterycznych uśmiechów* (БШ) / *сповнений прихованих усміхів* (ІГ) / *повний езотеричних усмішок* (ТВ) / *езотерично усміхнений* (ЮА) / *повний езотеричних усмішок* (ТД/ЛС) / *увесь час езотерично усміхаючись* (ЛГ); ЛК → пол. *ezoteryczny* – укр. *езотеричний*: таємний, прихований); між іншим, в іншому випадку цей прикметник (*wśród ezoterycznych gestów*) перекладається всіма тлумачами тотожно, лише Іван Гнатюк обирає цього разу синонім *таємничий*: з *таємничими жестами*;

... *foliałów, ... sztychów i druków* (БШ) / *фоліантів, ..., естамнів і книг* (ІГ) / *фоліантів, ..., естамнів та друків* (ТВ) / *фоліантами, ..., гравюрами та стародруками* (ЮА) / *фоліантів, ..., гравюр і стародруків* (ТД/ЛС) / *фоліантами, ..., гравюрами й рідкісними виданнями* (ЛГ); ЛК → пол. *folial* – укр. *фоліант*: «книга, форматом у половину паперового аркуша (заст.); взагалі велика товста книга»; СУМ-11, т. 10, с. 612; пол. *sztych* – укр. *гравюра*: «1. Вид графіки, в якому зображення є друкованим відбитком з малюнка, вирізьбленого або витравленого на спеціально підготовленій дошці або пластинці. 2. Вирізьблений або витравлений на спеціально підготовленій дошці або пластинці малюнок, а також відбиток такого малюнка на папері»; СУМ'11, т. 2, с. 152; пол. *druk(i)* – укр. *друковані видання*;

Pokazywał ... stare litografie (БШ) / *в метафізичні хвилини* (ІГ) / *Показував ... старі літографії* (ТВ) / *в метафізичну хвилину* (ЮА) / *Показував ... старі літографії* (ТД/ЛС) / *Показував ... старі літографії* (ЛГ); ЛК → пол. *metafizyczny* – укр. *літографія*: «1. Спосіб плоского друку, при якому для виготовлення форми використовують літографський камінь з нанесеним на нього малюнком. 2. Відбиток, одержаний у такий спосіб»; СУМ-11, т. 4, с. 531;

... *serie nokturnów, sztychów nosnych* (БШ) / *серії ноктюрнів, нічних естамнів* (ІГ) / *серії ноктюрнів, нічних штихів* (ТВ) / *серії ноктюрнів і нічних гравюр* (ЮА) / *серію ноктюрнів, нічних естамнів* (ТД/ЛС) / *серію ноктюрнів, нічних гравюр* (ЛГ); ЛК → пол. *nokturn* – укр. *ноктюрн*: «одночастинний музичний твір наспівного, ліричного, мрійливого характеру»; СУМ'11, т. 5, с. 440; як слушно зауважує Ю. Андрухович, у шульцівському контексті термін

ноктюрн уживається в значенні «нічний пейзаж або жанрова сцена з нічного життя, що часто зустрічається в мистецтві XVI–XVII ст. [20, с. 72];

fosforescencja, rezonansu, arkadami, amfilada, arabesek, fryzami, sztukateriach, sufity (БШ) / *фосфоренція, які благозвучно порипували, аркади, анфілада, арабесок, фризами, білих стель, загублених в оздобах* (П) / *фосфоресценція, резонансу, аркади, анфілада, арабесок, в ліпних прикрасах білих стель* (ТВ) / *світіння, лунко резонували зі мною, аркадами, анфілада, арабесками, фризами, в ліпнині білих склепінь* (ЮА) / *фосфоресценція, резонансу, аркади, анфілада, арабесок, фризами, штукатуриці, суфітів* (ТД/ЛС) / *фосфоресценція, резонансу, аркадами, анфіладою, арабесок, у ліпнині білих стель* (ЛГ); ЛК → пол. *sztukateria* – укр. *ліпнина, ліпні прикраси*;

на прикладі цілого речення: *Przez zarośla przewijały się bezgłośnie kuny, lasice i ichneumony, futrzane, wężące zwierzątka, śmierdzące kozuchem, wydłużone, na niskich łapkach* (БШ) / *Цими хащами безголосно перепливали куніці, ласиці та мустанги, хутрянні, нюхливі звірятка, з кожуховим запахом, видовжені на вузьких лапках* (П) / *Заростями прослизать і принохують пухнасті й витягнуті на своїх коротких лапках куніці, ласиці та їхневмони, від них чути кожухами* (ТВ) / *Гуцавиною безгучно лазили куніці, ласки та їхневмони, хутрясті нюхливі тваринки, що відгонили кожухиною, витягуючись на низьких лапках* (ЮА) / *Через зарослі пробирались безголосі куніці, ласиці* [лексема *ichneumony* в перекладі Т. Думан та Л. Скопа опущена – Н. М.] – *хутрові звірятка з гострим нюхом і смердючим кожухом, подовгасті, на низьких лапках* (ТД/ЛС) / *У гуцині беззвучно пробігали куніці, ласки, мангусты – довгасті, на низьких лапках хутрянні звірятка, що принохувалися й смерділи овчиною* (ЛГ); ЛК → пол. *kuna* – укр. *кунія*: «дрібна хижа тварина родини куніцевих з цінним пушистим хутром»; СУМ-11, т. 4, с. 399; пол. *lasice* – укр. *ласка*: «невелика хижа тварина з тонким і гнучким тілом»; СУМ-11, т. 4, с. 450; пол. *ichneumon* – укр. *іхневмон*: хижі ссавці, які відрізняються хитрістю, неприємним запахом; фараоновий пацюк; *мангуст* тощо.

Особливістю термінологічного шульцівського дискурсу є наявність цілих уривків з фаховими словами, як-от:

Slabo oświetlone, ciemne i uroczyście ich wnętrza pachniały głębokim zapachem farb, laku, kadzidla, aromatem dalekich krajów i rzadkich materiałów. Mogłeś tam znaleźć ognie bengalskie, szkatulki cesarskie, marki krajów dawno zaginionych, chińskie odbijanki, indygo, kalafonium z Malabaru, jaja owadów egzotycznych, papug, tukanów, żywe salamandry i bazyliżki, korzeń Mandragory,

Таблиця 1

**Терміни з оповідання «Цианомовні краминці» Бруно Шульца та їх відповідники
в українськомовних перекладах шувальської новели**

БШ	УКР.	ПГ	ТВ	ЮА	ТД/ЛС	ЛГ
peźel	пензель	пензель	смичок	пучок	пензель	вирост
rusztowanie	риштування, риштування	риштування	риштування	риштування	риштування	риштування
metafizyczny	метафізичний	метафізичний	метафізичний	метафізичний	метафізичний	метафізично
anatomiczny	анатомічний	анатомічний пре- парат	анатомічний пре- парат	анатомічний пре- парат	анатомічна складова	анатомічні препарації
ezoteryczny	езотеричний	прихований	езотеричний	езотерично	езотеричний	езотерично
foliał	фоліант	фоліант	фоліант	фоліант	фоліант	фоліант
sztych	гравюра	естамп	естамп (штих)	гравюра	гравюра (естапм)	гравюра
druk(i)	(друковані) видання	книга	друк	стародрук	стародрук	рідкісне видання
litografia	літографія	літографія	літографія	літографія	літографія	літографія
ichneumon	іхневмон, мангуст	мустанг	іхневмон	іхневмон	—	мангуст
połtym	ноктюрн	ноктюрн	ноктюрн	ноктюрн	ноктюрн	ноктюрн
(у новому значенні)						
fosforescencja	фосфоресценція	фосфоренція	фосфоресценція	світіння	фосфоресценція	фосфоресценція
rezonans	резонанс	—	резонанс	—	резонанс	резонанс
arkada	аркада	аркада	аркада	аркада	аркада	аркада
anfialada	анфілада	анфілада	анфілада	анфілада	анфілада	анфілада
arabska	арабеск	арабеск	арабеск	арабеск	арабеск	арабеск
fruz	фриз	фриз	—	фриз	фриз	—
szukateria	ліпнина, ліпні прикраси	оздоби	ліпні прикраси	ліпнина	штукатурка	ліпнина
sufit	стеля	стеля	стеля	склепіння	суфіт	стеля
astrolabium	астролябія	астролябія	астролябія	астролябія	астролябія	астролябія

norymberskie mechanizmy, homunculusy w doniczkach, mikroskopy i lunety, a nade wszystko rzadkie i osobliwe książki, stare folianty pełne przedziwnych rycin i oszalamiających historii [18, с. 24].

Відповідно в перекладі Ю. Андруховича:

Погано освітлені, тьмяні та врочисті їхні приміщення глибоко пахли фарбами, лаками, ладаном, ароматом далеких країн і рідкісних матеріалів. У них можна було знайти бенгальські вогні, чарівні шкатулки, поштові марки давно зниклих держав, китайські перебивні картинки, індиго, каніфоль із Маларабу, яйця екзотичних комах, папуг, туканів, саламандр і василісків, корінь мандрагори, нюрнберзькі механізми, гомункулісів у вазонах, мікроскопи й біноклі, а понад те – рідкісні й надзвичайні книжки, старі фоліанти, де повно дивовижних гравюр та приголомшливих історій [20, с. 68–69].

Для унаочнення аналізованого матеріалу представляємо його в табличному форматі (табл. 1).

Зібраний фактологічний матеріал дає змогу зробити певні узагальнення щодо особливостей використання термінологічної лексики в оповіданні Бруно Шульца «Динамонові крамниці» й подальшого відтворення фахових слів в українськомовних перекладах шульцівської прози:

1. Бруно Шульц був надзвичайно освіченою, ерудованою людиною; активно займався самоосвітою, зокрема «був фантастично начитаний у кращих здобутках німецькомовної філософії та красного письменства свого часу» [цит. за: 9]. Усе це пізніше знайшло відбиття в літературній творчості митця: літературні доробки письменника містять чисельні матеріали наукового спрямування, зокрема з лінгвістики, літературознавства, фізики, математики, філософії, біології, географії, астрономії, архітектури, будівництва, мистецтвознавства тощо, а в оповіданнях трапляються багаточисельні спеціальні слова і словосполучення.

2. Згідно з результатами здійсненого кількісного аналізу частка спеціальних слів у прозових творах Бруно Шульца дорівнює майже 15% від усього словникового загалу; як було зазначено вище, до цієї кількості загальноновживані й зрозумілі фахові лексеми незараховані; у перекладених текстах таке статистичне співвідношення порушено через уживання перекладацьких варіантів позначення термінологічного шульцівського слова чи словосполучення в українськомовному перекладі.

3. За структурними моделями серед шульцівських оригінальних термінів переважають однокомпонентні одиниці (85%), трапляються й багатокомпонентні, переважно двокомпонентні (15%).

4. Майже 30% від усієї кількості проаналізованих спеціальних слів перекладено завдяки тотожним фаховим словам:

буд. *rusztowanie* – риштування, риштування; філос. *metafizyczny* – метафізичний; мист. *folial* – фоліант, *litografia* – літографія, буд. *arkada* – аркада тощо. Якщо й трапляються певні розбіжності, то вони стосуються інших перекладацьких нюансів: прикметник **метафізичний** Л. Герасимчук переклав прислівниковою словоформою **метафізично**, форми множини в *chwilach metafizycznych* – формою однини в **метафізичну хвилину** у Ю. Андруховича тощо.

5. 40% перекладів термінологічних слів кваліфікуємо як комплексно-змішані: *anatomiczny preparat* – **анатомічний препарат** (ІГ, ТВ, ЮА); у перекладі Т. Думан і Л. Скопа використано синонімічне термінологічний лексеми загальноновживане слово *skladnik*, що так само знижує кількісні показники щодо наявності термінологічної лексики у творах Бруно Шульца; Л. Герасимчук, на нашу думку, послуговувався невідповідним оригіналу іменником *preparacji*; *ezoteryczny* – **езотеричний** (ТВ, ЛС), І. Гнатюк обрав синонімічне термінологічний лексеми загальноновживане слово *przychodni*, яке сприймається як дефініція вузькоспеціального терміну, а Л. Герасимчук – прислівникову словоформу **езотерично**.

6. Майже 30% перекладених термінів мають конкретні відмінності, як-от: *peźel* – **пензель** → тотожний переклад (ІГ, ЛС); переклад-дефініція, тобто загальноновживане слово-синонім (ТВ – **смичок**, ЮА – **пучок**, ЛГ – **вирост**); *szyby* – **гравюра** (ЮА, ЛГ), естамп (ІГ); додано новий перекладацький штрих – термін трапляється двічі в оповіданні, й одні перекладають двічі однаково – **гравюра** (ЮА, ЛГ), у перекладі Т. Думан і Л. Скопа фіксуємо **гравюра** й **естамп**, у перекладі Т. Возняка – **естамп** і навіть полонізм *szkielec*; *ichnion* – **іхневмон**, *manus*: **іхневмон** (ТВ, ЮА), **мангуст** (ЛГ), недоречне **мустанг** у перекладі І. Гнатюка; новий штрих – термін зовсім опущений Л. Скопом і Т. Думан; фіз. *rezonans* – **резонанс** (ТВ, ЛС, ЛГ); у перекладі І. Гнатюка зовсім далеке від оригінального тексту висловлювання *jakie błogozwucno porupowali*; у Ю. Андруховича – **лунко резонували зі мною**.

7. Порівняння оповідання «Цинамонові крамниці» з українськомовними перекладами дає змогу зробити такі висновки: а) у термінологічній царині перекладений твір є тотожним оригінальній шульцівській версії; б) перекладач порушив шульцівську термінологію завдяки пропуску спеціального слова чи, навпаки, добору з можливої кореляційної пари перекладу *termin* ↔ *загальноновживане слово* саме лексеми з термінологічними ознаками; статистична формула такого співвідношення – 80% ↔ 20%.

8. Кількісні показники термінопонять у шульцівських прозових творах відрізняються залежно від аналізованого тексту, оригінальний чи перекладений українською і ким перекладений тощо.

9. Насиченість термінологічною лексикою як міжнауковою, так і спеціальною є своєрідною особливістю шульцівської прози; при цьому незалежно від ступеня термінологічності того чи того фахового слова і від прямого чи переносного його значення в художньому тексті завжди наявний неповторний шульцівський ідеостиль завдяки неперевершеному метафоричному контексту, зокрема «термінологічним оксюморонам» – шульцівським словосполученням «термін + епітет», пор.: *небесна географія, золотосяйна математика, срібна астролія*, чи наданню спеціальному слову нового значення – термінологічного чи загальноживаного (*ноктюрн*) тощо.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Бруно Шульц використовує терміни з різною метою, а саме: а) точно передати ті чи ті особливості технічного прогресу, історичні процеси, «дух епохи» тощо; б) послуговуватися термінами в стилістичних фігурах, поєднавши в них узвичаєну номінативну функцію фахових слів з інноваційною для таких лінгвістичних одиниць художньо-естетичною, емоційно-експресивною, символічною чи навіть «декоративною» функціями для набуття тропейного значення чи статусу компонента метафоричного контексту засобами творення певних, зокрема комічних, ефектів; в) іноді, за слушним зауваженням Ю. Андруховича, «можна здогадуватися, що Шульц радше грається нагромадженням термінів..., насправді не ставлячись до них надто поважно» [20, с. 49] тощо. Вочевидь, загалом використання спеціальних слів сприяє посиленню виразності й емоційності шульцівського дискурсу, а також допомагає створенню яскравих, нових, свіжих, оригінальних шульцівських образів. Перспективним вважаємо залучення до науково-дослідницького простору інших новел Бруно Шульца для вичерпної онтологізації шульцівських матеріалів термінологічного спрямування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антологія наукових матеріалів трьох міжнародних фестивалів Бруно Шульца в Дрогобичі / за ред. Віри Меньок; Полоністичний науково-інформаційний центр ім. Ігоря Менька ДДПУ ім. Івана Франка. Дрогобич : Коло, 2008. 160 с.
2. Бруно Шульц (1892 – 1942): бібліограф. покаж. / уклад. Н. М. Рішаві; редактор С. Ю. Фартушок; рецензенти: В. В. Меньок; І. Юзефчук; відпов. за вип. М. М. Дмитрів; Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Бібліотека. Дрогобич: РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2018. 210 с.
3. Бруно Шульц і культура Пограниччя: матеріали двох перших едіцій Міжнародного Фестивалю Бруно Шульца в Дрогобичі / Польський Інститут у Києві, Полоністичний науково-інформаційний центр ім. Ігоря Менька ДДПУ ім. Івана Франка; наук. ред. В. Меньок. Дрогобич: Коло, 2007. 396 с.

4. Бруно Шульц і сучасна теорія культури: матеріали VII Міжнародного Фестивалю Бруно Шульца у Дрогобичі / за ред. Віри Меньок. Дрогобич: Посвіт, 2018.
5. Бруно Шульц: тексти і контексти: матеріали VI Міжнародного Фестивалю Бруно Шульца у Дрогобичі / редакція Віри Меньок; Полоністичний науково-інформаційний центр ім. Ігоря Менька ДДПУ ім. Івана Франка. Дрогобич: Посвіт, 2016.
6. Бруно Шульц як літературний герой – Шульцівські інспірації та інтерпретації. Літературні та наукові нотатки IV Міжнародного Фестивалю Бруно Шульца в Дрогобичі. Дрогобич: Швидкодрук, 2010. 208 с.
7. Бруно Шульц як філософ і теоретик літератури: матеріали V Міжнародного фестивалю Бруно Шульца в Дрогобичі / Полоністичний науково-інформаційний центр ім. Ігоря Менька ДДПУ ім. Івана Франка; редакція В. Меньок. Дрогобич: Коло, 2014. 782 с.
8. Возняк Т. Бруно Шульц. Повернення. Львів: «І», 2012. 218 с.
9. Мартинович Ю. День народження Бруно Шульца. Геній з Дрогобича, який міг би отримати по війні Нобелівську премію. *Еспресо. Захід*. 12 липня 2021 р. URL: <http://surl.li/hbogm>.
10. Маторіна Н. М. Термінологічна лексика у прозових творах Бруно Шульца. *Перспективи напрямки сучасної науки та освіти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції викладачів і здобувачів вищої освіти Донбаського державного педагогічного університету, вчителів та учнів закладів загальної середньої освіти, працівників закладів позашкільної освіти (м. Слов'янськ – м. Дніпро, 18–19 травня 2023 р.)* / відп. ред.: Н. М. Маторіна, Б. І. Маторін. Слов'янськ – Дніпро: Вид-во Б. І. Маторіна, 2023. Вип. 14. Ч. 2. С. 22–28.
11. Маторіна Н. Українськомовні переклади шульцівської художньої прози: наукометричний аспект. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»* / ред. кол. Марія Федурко (головний редактор) та ін. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Випуск 52. С. 45–52.
12. Павлішин А. «Нам і далі загрожує вічність». Київ: Дух і Літера, 2021. Вид. 2-ге. 352 с.
13. Сучасна рецепція творчості Бруно Шульца: наук. матеріали III Міжнародного Фестивалю Бруно Шульца у Дрогобичі / Полоністичний науково-інформаційний центр ім. Ігоря Менька ДДПУ ім. Івана Франка, Т-во «Фестиваль Бруно Шульца» у Любліні; за ред. Віри Меньок. Дрогобич: Коло, 2009. 302 с.
14. Шульц Б. (Верон Марселій). Ундуля / переклад з польської С. Бреславська. *Збруч*. 15.01.2022. URL: <https://zbruc.eu/node/109940>.
15. Шульц Б. Книга листів / укл. Єжи Фіцовський; пер. з пол. А. Павлішин. Київ: Дух і літера, 2002. 360 с.
16. Шульц Б. Корицеві крамниці / переклад з польської Леся Герасимчука. Харків : Фоліо, 2022. 189 с.: іл. (Зібрання творів).
17. Шульц Б. Літературно-критичні нариси / опрацювання та передмова Малгожати Кітовської-Лисяк. Пер. з польськ. та післямова Віри Меньок. Київ: Дух і літера, 2012. 176 с.

18. Шульц Б. Склепи цинамонові = Sklepy cynamonowe: оповідання / іл. Лева Скопа; пер. з польської Лева Скопа та Тетяни Думан. Дрогобич : Коло, 2020. 72 с.
19. Шульц Б. Цинамонові крамниці [повна збірка] / переклад з польської Іван Гнатюк. *Жовтень*. [Львів]. 1989. № 2 (532). С. 37–69.
20. Шульц Б. Цинамонові крамниці та всі інші оповідання в перекладі Юрія Андруховича: оповідання; переклад з польської. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2017. Вид. четверте. 384 с.
21. Шульцівські інспірації в літературі: наук. матеріали IV Міжнародного Фестивалю Бруно Шульца в Дрогобичі / за ред. Віри Меньок. Дрогобич : Коло, 2010. 359 с.

УДК 821-311.4.09(44)Гюґо

DOI <https://doi.org/10.32782/2617-3921.2023.23.184-194>

Тетяна Славич,

*старший викладач кафедри романських мов
і зарубіжної літератури,*

*ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
<https://orcid.org/0000-0002-1928-3237>*

м. Ужгород, Україна

Ігор Гаврило,

*старший викладач кафедри романських мов
і зарубіжної літератури,*

*ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
<https://orcid.org/0000-0003-1782-7146>*

м. Ужгород, Україна

Михайло Рошко,

*кандидат філологічних наук, доцент,
декан факультету іноземної філології,*

*ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
<https://orcid.org/0000-0002-8024-8393>*

м. Ужгород, Україна

Мотив ініціації в романі В.М. Гюґо «Знедолені»

The motive of initiation in V.M. Hugo's novel "Les misérables"

Анотація. Ініціація (від середньовічного лат. *initiatus*, від лат. *initium*, прикметник від *initiare* – «починати») – початок, початкова стадія чого-небудь. У первісних суспільствах це обряд, суть якого полягає у пере-